

RUSYA'NIN ENERJİ VE GÜNEY KIBRIS POLİTİKASI

“

Suriye iç savaşı sürecinde Beşar Esad rejiminin iktidarda kalması için Rusya'nın gösterdiği askeri-siyasi girişimler Rusya'nın bölgede belirleyici aktör olarak kalma isteğine işaret eden diğer bir göstergedir. Bölgede birçok lojistik ve savaş gemisi bulunan Rusya için Kıbrıs'ın güneyi, kuzeyinden daha önemli bir konumdadır.

”

Dr. Abdullah Aydın

Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Enerji; dünyanın ekonomik, siyasal ve hatta kültürel atmosferini ciddi manada etkileyen temel bir ihtiyaç durumuna dönüşmüştür. Artık geleneksel hale gelen fosil yakıtlara olan ihtiyacı azaltacak hamleler kadar, yeni kaynaklara ulaşmak ve sondaj alanları aramak da çokça başvurulan yöntemler arasında gelmektedir. Enerji kaynakları dün-

yada sadece üreten devletlerin ihtiyacı olmaktan çıkmış, aynı zamanda kendisine mali kaynak arayan devletlerin de en önemli bir gelir kaynağı konumuna gelmiştir. Hatta enerji transferinde taşıyıcılık yapmak ve onun nakil hattı üzerinde bulunmak bile devletlere önemli avantajlar kazandırmaktadır. Daha da ötesi enerji yollarını kontrol etmek onlar üzerinde söz sahibi olmak dahi küresel güçler açısından hayati öneme sahiptir.

Son yıllarda bununla ilgili farklı birçok denklemi içinde barındıran yeni bir süreç Kıbrıs adasının yer

aldığı Doğu Akdeniz'de yaşanmaktadır. Bu bölgede yaşananların çıkış noktasına bakılacak olursa; bugün yaşanan olaylar Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) 2002 yılından itibaren içine düştüğü dar boğazdan kurtulmanın yolunu, sorunlu olan ve Türkiyesiz çözülmesi mümkün olmayan petrol rezervlerini aramaya karar vermesiyle başlamıştır. Türkiyesiz ifadesinin altında 1959 antlaşmasının verdiği garantörlüğün sadece 1974 sonrası için geçerli olmadığı realitesi üzerinden algılamak en doğrusu olacaktır.

GKRY 2002 sonrasında Türkiye haricindeki kıyıdaş ülkelerle birer birer denizde petrol arama konusunda iş birliği antlaşmaları imzalamaya başlamıştır. 2007 yılında ise kendisine ait olduğunu iddia ettiği deniz alanlarını 13 parçaya ayırarak ve

sayı ve
rere
kendi

mün-
hasır eko-
nomik alanını

Münhasır Ekonomik

Bölge (MEB) ilan etmiştir. Bu alanlar adanın güney ve doğu kısmında yer almakla beraber bir kısmı Türkiye'nin ilan ettiği kıta sahanlığına girmekteydi. Ardından GKRY, uluslararası alandaki güçlü enerji şirketlerine bu alanlarda sondaj faaliyetleri yürütmesi için ruhsatlar vermeye başlamıştır. Özellikle GKRY'nin ruhsat dağıtım sırasında farklı ülkeleri tercih etmesi

stratejik bir hamle olarak değerlendirilmektedir. Zira potansiyel rezervlerden farklı ülkeleri faydalandırma tercihi olası Türkiye'nin sert tutumuna karşı GKRY'nin siyasi riskini azaltma ihtimali taşımaktaydı. 2009-2011 arasında bu şirketlerin yaptığı aramalarda 3 adet noktada önemli potansiyel doğal gaz rezervinin keşfedildiği açıklanmıştır. Ancak hem adanın etrafındaki potansiyel açısından hem de ilerleyen süreçlerde adanın bir enerji geçiş noktası açısından Rumların iştahı daha da kabarmaktaydı. Eylül 2011'de Rumlardan izinli bir Amerikan şirketinin sondaja başlaması Türkiye'nin kırmızı çizgisinin tecavüzü anlamına gelmiş ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) kendi MEB alanını ilan ederek karşı hamle yapmıştır. Böylece KKTC'ye ait MEB belirlenmiştir. Belirlenen MEB alanlarının bazı kesimleri GKRY'nin MEB alanları ile çakışmıştır.

Türkiye Kıbrıs Türkleri'nin bölgedeki haklarını uluslararası hukuk çerçevesinde korumaya çalışmaktadır. Bu bağlamda ileri teknoloji sahibi sondaj gemileri ile Türkiye'nin hem kendi hem de KKTC'nin MEB alanlarında arama yapmaktadır. Ancak bölgedeki güç dengeleri Doğu Akdeniz'deki meselenin çok ciddi boyutlara evrilme

potansiyeline işaret etmektedir. Zira sadece Kıbrıs sorununda garantör olan İngiltere ve dünya siyasetinde başat pozisyonunu sürdüren ABD değil, aynı zamanda Almanya, Fransa ve Rusya gibi ülkeler de bölgede etkili aktörler olarak burada enerji savaşında ön plana çıkmaktadır.

ABD Başkanı Barack Hüseyin Obama'nın 2014 yılında Ukrayna krizi ile ilgili Rusya'nın sadece bölgesel bir güç olduğu ve sadece güçsüzlüğünü yansıtan işler yaptığı açıklaması Rusları çok kızdırmıştır. Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası uzak bölgelerde olan Küba ve 2013'te tekrar açılmasına rağmen, Vietnam gibi ülkelerde askeri üslerini kapatmıştır. Bu süreçte Suriye'nin Tartus kentindeki üs Rusya'nın yeniden küresel aktör olma sürecinde ayakta kalmayı başarmıştır.

Bu ülkelerden özellikle Rusya'nın hamleleri dikkat çekmektedir. Zira Rusya açısından bölge diğer konuların yanı sıra enerji açısından da önemli bir konumdadır. ABD Başkanı Barack Hüseyin Obama'nın 2014 yılında Ukrayna krizi ile ilgili Rusya'nın sadece bölgesel bir güç olduğu ve sadece güçsüzlüğünü yansıtan işler yaptığı açıklaması Rusları çok kızdırmıştır.

“

Türkiye, Kıbrıs Adası, Lübnan, İsrail ve Mısır'a hâkim bir noktada bulunan Tartus'un Rusya için vazgeçilmez olduğunu ifade etmektedir. Bu durum Rusya'nın küresel bir güç olarak ayakta kaldığını göstermesi ve özellikle de Doğu Akdeniz'deki denklemin içinde etkili bir şekilde varlığını sürdürmesi açısından önem arz etmektedir.

”

Bu süreçte Suriye'nin Tartus kentindeki üs Rusya'nın yeniden küresel aktör olma sürecinde ayakta kalmayı başarmıştır. Türkiye, Kıbrıs Adası, Lübnan, İsrail ve Mısır'a hâkim bir noktada bulunan Tartus'un Rusya için vazgeçilmez olduğunu ifade etmektedir. Bu durum Rusya'nın küresel bir güç olarak ayakta kaldığını göstermesi ve özellikle de Doğu Akdeniz'deki denklemin içinde etkili bir şekilde varlığını sürdürmesi açısından önem arz etmektedir.

Özellikle Suriye iç savaşı sürecinde Beşar Esad rejiminin iktidarda kalması için Rusya'nın gösterdiği askeri-siyasi girişimler Rusya'nın bölgede belirleyici aktör olarak kalma isteğine işaret eden diğer bir göstergedir. Bölgede birçok lojistik ve savaş gemisi bulunan Rusya için Kıbrıs'ın güneyi, kuzeyinden daha da önemli bir konumdur. Her ne kadar Avrupa Birliği (AB) üyesi olsa da, hatta Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) üyeliği için Türkiye hariç ülkelerin destekleri bulursa da; GKRY, Rusya için hala değerlendirilmesi gereken bir fırsat olarak görülmektedir. Nitekim yakın zamanda Suriye'ye silah taşıyan bir Rus kargo gemisi, GKRY'nin Limasol Limanı'na girmiştir ve şiddetli bir fırtınadan sığınmak zorunda kaldığı iddia edilmiştir. Gemide 60 tondan fazla mühimmat olduğu tahmin edilmektedir. Bir AB üyesi ülkenin yapmaması gereken uygulamaları yapan GKRY'nin geminin fırtına sonrası ayrıldığını ifade etmesi inandırıcı gelmemiştir.

Bu ve benzeri birtakım olaylar Rus-Rum yakınlığını ortaya koymasından önemlidir. Bu durum gizli bir şey değildir. Zira bu

iki ülke arasındaki bağlantılar çok eskiye dayanmaktadır. Soğuk Savaş sırasında Batı bloğunda yer alan stratejik müttefiki Yunanistan'a karşı Rum kesimi 2004 yılına kadar Bağlantısızlar Hareketi üyesi olarak kalmıştır. Özellikle ırkçı Rum çetelerinin ve Ulusal Muhafızların elindeki silah ve mühimmatların Sovyetler Birliği menşeli olması aralarındaki bağlantıyı göstermesi açısından önemlidir. Moskova ile olan bu savunma bağlantısı, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, 1990'larda tank alımı ve savaş helikopterleriyle sürdürülmüştür. 1997'de, GKRY'nin Rusya'dan S-300 satın almasıyla ortaya uluslararası bir kriz çıkmıştır. Türkiye, Kıbrıs'taki füzelerin konuşlandırılmasını savaş nedeni olarak sayacağı konusunda uyarılar yapmış ve aktive edilmesi durumunda vuracağını ilan etmiştir. “Kıbrıs füze krizi”, füzelerin Yunan silahlı kuvvetlerine teslim edilmesi ve Girit'te bir depoya taşınmasıyla çözüme ulaşmıştır. GKRY'nin S-300 hamlesi ile yapmak istediği Rusya ile olan bağlantılarını güçlendirmek ve Doğu Akdeniz satrancında Rusya gibi bir aktörü devreye sokarak Türkiye'yi bölgede etkisizleştirmektir.

GKRY ile Rusya arasındaki özel bağlar, 2008'de Avrupa'yı vuran finansal krizle birlikte yeniden güçlenmeye başlamıştır. Kıbrıs bankaları, önemli miktarda Yunan özel sektörüne verilmiş olan kredi borcuna sahiptir. Yunanistan ekonomik krizi sonrasında borçlarını ödeyemeyen Yunanlılar yüzünden Rum bankalarında da çeşitli krizler ortaya çıkmıştır. Bu süreçte GKRY'ye ekonomik destek sağlayan Rusya ile 2013'te anlaşma im-

zalanmıştır. Hâlihazırda Kıbrıs'ı ziyaret eden turistlerin dörtte birini oluşturan Ruslar, büyük miktarlarda parayı GKRY bölgesinde harcamaktadırlar. Günümüzde tahminlere göre, Kıbrıslı bankalardaki fonların yarısına yakını Rusya kökenlidir. Yani tarihsel bağlar aynı zamanda ekonomik bağlara da dönüşmüş durumdadır.

Ayrıca eski karaborsa silah pazarı üzerinden şekillenen ve toplu silah antlaşmaları ile zirveye ulaşan bağlar, AB üyesi GKRY için legal bir alan olan sermaye hareketleri üzerinden devam etmektedir. Zaten Rum kesiminin yaşadığı krizde AB'nin sert ve baskıcı tutumuna karşılık Rusya'nın dost canlısı tutumu, GKRY tarafından hala unutulmamıştır. Bu süreçte Rusya, GKRY üzerinde daha fazla etki kazanmıştır. Paphos Uluslararası Havalimanı'nın askeri kısmını oluşturan Andreas Papandreu Hava Üssü'nü ve adanın güney sahilinde Limasol yakınlarındaki Evangelos Florakis Deniz Üssü'nü kullanma izni GKRY tarafından Rusya'ya verilmiştir.

“

Gazprom aracılığıyla Avrupa'nın doğalgaz arzının %37'sini sağlayan Rusya, Avrupa'nın kendisine olan enerji bağımlılığında azalma olmasını istememektedir. Bu etkiyi kaybetme riski, askeri ihtilafla sonuçlanabilme riskini taşımaktadır.

”

Rusya, Ortadoğu'da bir kriz durumunda vatandaşlarını tahliye etmek için bir aktarım noktasına

sahip olma fikriyle, yalnızca “acil durumlarda ve insani görevlerde” GKRY'nin imkan sağladığı üsleri kullanım haklarını elde etmiştir. Bu arada Moskova, adanın Türk ve Yunan kurumları arasında arabuluculuk yapmanın yanı sıra, doğal gazın çıkartılması ve dağıtılmasında da ortaklık teklif etmiştir. Çünkü bir yandan da Rusya bölgedeki gücünü kaybetmesi durumunda kendi ekonomik gücünün de tehlikeye gireceğini düşünmektedir. Gazprom aracılığıyla Avrupa'nın doğalgaz arzının %37'sini sağlayan Rusya, Avrupa'nın kendisine olan enerji bağımlılığında azalma olmasını istememektedir. Bu etkiyi kaybetme riski, askeri ihtilafla sonuçlanabilme riskini taşımaktadır.

Astana Süreci ve Türkiye'nin kısa süre önce S-400 alımı yapması ile hızlanan Türkiye-Rusya yakınlaşmanın orta ve uzun dönemde birçok sonucu olacaktır. Bu durum bölgede önemli bir güç dengesizliği yaratacak ve Ankara'ya özellikle tartışmalı alanlarda ve hava sahasında ciddi avantaj sağlayacak olması batı bloğunu tedirgin etmiştir. Batı'nın S-400'lerin aynı Kıbrıs S-300'leri gibi depoya kaldırılması talepleri ve Rusya-Türkiye yakın-

laşmasını engelleme çalışmaları Türkiye'yi zor durumda bırakacak hamleler yapmasına karşılık, Rusya da Türkiye'ye bir manada Kıbrıs kozunu sunmaktadır. Kıbrıs konusundaki Rum yanlısı açıklamalar ancak bu çerçevede değerlendirilebilir. Zira Rusya'nın çok iyi ilişkilerin olduğu bir Rum kesimi dostluğundan ziyade, Türkiye ve GKRY arasında daha dengeli ilişkiyi tercih etmesi beklenmektedir.

Rumların, Türkiyesiz çözüm arayışları ve hakkaniyet içermeyen politik yaklaşımları Türkiye ile ilişkilerini germektedir. Bu politikayı güçlendirmek amacı ile GKRY'nin farklı ülkelerin petrol devi şirketlerini bölgeye davet ettiği ve Türkiye ile KKTC'nin onayını almadan bunlara Doğu Akdeniz'de ruhsat verdiği bilinmektedir. Bu şekilde GKRY, Türkiyesiz politika önerisine güçlü blok oluşturmayı planlamaktadır. Sonuç olarak GKRY'nin AB ülkesi olmasına rağmen, Rusya ile derin ve güçlü ilişkiler geliştirmesinin ve Türkiye'ye rağmen NATO'ya girme çabasının da arkasındaki temel motivasyonu da Türkiyesiz çözüm arayışları oluşturmaktadır. ■

